

(ב) החדש הזה לכם ראש חדשים - זו מצוה ראשונה שצוה הקדוש ברוך הוא את ישראל על ידי משה, ולכן אמר בארץ מצרים, כי שאר מצוות שבתורה היו בהר סיני

9. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף מב עמוד א

ואמר רבי אחא בר הנינא אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: כל המברך על החדש בזמנו - כאילו מקבל פני שכינה, כתיב הכא: החדש הזה וכתוב התם זה אלי ואנוהו.

10. עבודת אברהם פרשת בא עמוד שז

ולכאורה יפלא מאד מה נשתנתה ברכת הלבנה מכל הברכות שנחשבת כקבלת פני השכינה, ולא מצאנו שהפליגו חז"ל כל כך בשאר ברכות....

המסר שבמכת ארבה

11. שמות פרק י פסוק טו

וַיִּכַּס אֶת עֵינָיו כָּל הָאָרֶץ וַתְּחוּשֶׁף הָאָרֶץ וַיֹּאכַל אֶת כָּל עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאֵת כָּל פְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר הוֹתִיר הַבְּרָד וְלֹא נֹתַר כָּל יֶרֶק בְּעֵץ וּבְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם: חזקוני

(טו) ותחשך הארץ מרוב צל שהיה מיצל.

12. תהלים פרק קכא, ה

(ה) ה' שִׁמְרָךְ ה' צִלְךָ עַל יַד יְמִינֶךָ:

13. נפש החיים שער א פרק ז

ה"ש דוד המע"ה ה' צלך על יד ימינך. היינו שכמו שנטיית הצל של איזה דבר הוא מכוון רק כפי תנועות אותו הדבר לאן נוטה. כן בדמיון זה כביכול הוא ית"ש מתחבר לנטות העולמות כפי תנועות ונטיית מעשי האדם למטה. וכן מפורש במדרש אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה לך אמור להם לישראל כי שמי אק"ק אשר אק"ק. מהו אק"ק אשר אק"ק כשם שאתה הוה עמי. כך אני הוה עמך. וכן אמר דוד ה' צלך על יד ימינך. מהו ה' צלך כצלך. מה צלך אם אתה משחק לו הוא משחק לך. ואם אתה בוכה הוא בוכה כנגדך. ואם אתה מראה לו פנים זעומות או מוסברות אף הוא נותן לך כך. אף הקדוש ברוך הוא ה' צלך כשם שאתה הוה עמו הוא הוה עמך ע"כ.

14. במדבר פרק יד, ט

(ט) אַף בַּה' אֵל תִּמְרְדוּ וְאַתֶּם אֵל תִּירָאוּ אֶת עַם הָאָרֶץ כִּי לֹא־יִנְיָוּ הֵם סָר עֲצֻמָּם מֵעֲלֵיהֶם וְה' אֱתָנֹו אֵל תִּירָאֵם: רש"י
דבר אחר לנו של המקום סר מעליהם:

15. רמב"ן במדבר פרק יד פסוק ט

אבל יתכן שירמוז הכתוב, למה שנודע כי בליל החותם לא יהיה צל לראש האיש אשר ימות בשנה ההיא, לכך יאמר כבר סר צלם מעליהם שנגזר עליהם מיתה, וה' אתנו - כי הוא השוכן בקרבנו ועושה לנו נסים ונפלאות לעיני כל רואה

16. רמ"א אורח חיים הלכות לולב סימן תרסד

כתבו הראשונים ז"ל שיש סימן בצל הלבנה בליל השענא רבה מה שיקרה לו או לקרוביו באותה השנה; ויש מי שכתב שאין לדקדק בזה, כדי שלא ליתרע מזליה, גם כי רבים אינם מבינים הענין על בריו; ויותר טוב להיות תמים ולא לחקור עתידות כנ"ל.

פרשת בא - הקשר שבין מכת ארבה, מכת חושך ומצוות החודש

1. שמות פרק י, א

(א) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בֹּא אֶל פְּרַעֲהַ כִּי אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת לְבָבוֹ וְאֵת לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שְׂתִי אֶתְתִּי אֶלֶּה בְּקֶרְבִּי: רשב"ם
(א) כי אני הכבדתי וגו' - בכל מכות לא מצינו שהודיע הקב"ה למטה שחזק את לבו.

2. שמות פרק י, ב

(ב) וּלְמַעַן תִּסְפָּר בְּאֵזְנֵי בְנֵי וְהָן בְּנֵה אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלֵתִי בְּמִצְרָיִם וְאֵת אֶתְתִּי אֲשֶׁר שְׂמִיתִי בָם וַיִּרְעָתֶם כִּי אֲנִי ה': רש"י
התעללתי - שחקתי ... ואינו לשון פועל ומעללים, שאם כן היה לו לכתוב עוללתי

3. יחי ראובן שמת עמד רכה

מה העניין של "שחקתי"? הלא המצרים קבלו את המכות כי הקב"ה הבטיח "דן אנכי" - הגיעו להם המכות, ומדוע חסר היה לצחוק בהם?

4. שמות פרק י, יד-טו

(יד) וַיַּעַל הָאָרְבֶּה עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרָיִם וַיִּנְיָו בְּכָל גְּבוּל מִצְרָיִם כַּבֵּד מְאֹד לְפָנָיו לֹא הָיָה כֹן אַרְבֶּה כְּמֹהוּ וְאֹזְרָיו לֹא יָהִיָה כֹן: (טו) וַיִּכַּס אֶת עֵינָיו כָּל הָאָרֶץ וַתְּחוּשֶׁף הָאָרֶץ וַיֹּאכַל אֶת כָּל עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאֵת כָּל פְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר הוֹתִיר הַבְּרָד וְלֹא נֹתַר כָּל יֶרֶק בְּעֵץ וּבְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם: אבן עזרא

ויכס. טעם ותחשך הארץ, כי הארבה הבדיל בין השמש ובין הארץ, כי לעולם הארץ חשך היא:

5. שמות פרק י, כא-כג

(כא) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה זָטָה יָדְךָ עַל הַשָּׁמַיִם וַיְהִי זֹשֶׁף עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם וַיִּבַּשׁ זֹשֶׁף: (כב) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַשָּׁמַיִם וַיְהִי זֹשֶׁף אֲפֹלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים: (כג) לֹא רָאוּ אִישׁ אֶת אֹזְוִיו וְלֹא קָבְמוּ אִישׁ מִתְּנוּתָיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְלֹכֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אֹר בְּמוֹשֶׁבֹתָם: רש"י
וימש...ואונקלוס תרגם לשון הסרה ... אבל אין הדבור מיושג על הוי"ו של וימש...

6. כלי יקר שמות פרק י פסוק כא

(כא) וימש חושך. לשון הסרה, יען כי מטבע הבריאה שכל אדם יש לו יום אף לילה, מה עשה הקדוש ברוך הוא הסיר חשכת סתם לילה מן גבול ישראל ונתן אותו על ארץ מצרים, ועל כן היה למצרים חושך כפול... ובסיבה זו היה לבני ישראל אור במושבותם גם בלילה....

7. שמות פרק יב, א-ב

(א) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֵל אֶהָרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם לֵאמֹר: (ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְכֶם רֵאשִׁי וְיִרְשִׁים רֵאשִׁוֹן הוּא לְכֶם לְחֹדֶשִׁי הַשָּׁנָה: רש"י

הזה - נתקפה משה על מולד הלבנה באינו שיעור תראה ותהיה ראויה לקדש, והראה לו באצבע את הלבנה צרקה, ואמר לו כזה ראה וקדש. וכילד הראהו, והלא לא היה מדבר עמו אלא ביום, שנאמר (שמות ו כח) ויהי ביום דבר ה', ויקרא ז לח) ביום אורו, (במדבר טו כג) מן היום אשר אור ה' והלאה, אלא סמוך לשקיעת החמה נאמרה לו פרשה ז, והראוהו עם חשכה:

8. רמב"ן שמות פרק יב פסוק ב

24. שו"ת הרשב"א החדשות (מכתב יד) סימן שסט

ואשר שאלת ממה נתרעמה הלבנה, וכי לא ימצאו שני מלכים או שרים או עבדים גדולתן שוה בחצר המלך הגדול. גם קשה כיון שאמרה דבר הגון למה אמר לה השם ית' לכי ומעטי את עצמך. גם מה ראה אחרי כן לקבל דבריה ולפייסה ואמר הביאו כפרה עלי על שמעטתי את הירח.

תשובה ידוע שהלבנה אין לה אור רק מאור השמש וכשהיא פנים בפנים עם השמש. וכן היה בתחלת הבריאה, שידוע כי כל מעשה בראשית בקומתן נבראו, ולזה אמר את שני המאורות הגדולים, ר"ל ששניהם נבראו בגדלן. ואחרי כן אמר המאור הגדול לפי שעמד בגדלו, וקרא האחר המאור הקטן לפי שאינו עומד בגדלו שנברא בו. וכשהרגישה הלבנה שהיא מאירה ולא באור עצמה אלא שהיתה מקבלת מהשמש, נתרעמה ואמרה האור שלי אם היה שלי אף אם אינו בהיר כאור השמש לא הייתי מתרעמת. אבל כיון שאינו בהיר כאור השמש למה אינו מעצמי, ודבר הגון אמרה. ואמר לה הקדוש ברוך הוא אל תחשבי שזה האור יהיה לך תמיד, לכי ומעטי את עצמך כלומר שבלכתך ימעט אורך. ואמרה היא לפי שאמרת דבר הגון כו' עד אמר הקדוש ברוך הוא הביאו כפרה עלי על שמעטתי הירח, כלומר לצורך בראיתך על דרך שבראתיך אך בעד שאמרת דבר הגון יתכפרו בני כל ימי הדוש

25. עבודת אברהם פרשת בא עמוד שח

והאמת שיש כאן עוד ענין פנימי ויסוד נפלא והוא הנקרא עבודה צורך גבוה, שהלבנה על ידי מה שהיא מקבלת מן החמה, לא רק שהיא מקבלת לעצמה, אלא גם שהיא מוסיפה תת כוח לאור השמש ... שעל אף שהלבנה אין לה מעצמה כלום, ומציאותה נתפסת לאין, כל זמן שאין השמש מאירה בה, אעפ"כ היא מוסיפה כח למעלה בשמש על ידי שהיא מקבלת האור בשלימות ואינה פונה לעצמה, ולא די שהיא מוספת כח, אלא אפשר גם לפעמים אשר אור השמש עצמה יהיה נעלם לגמרי, ואעפ"כ יראה האור על ידי הלבנה, ממה שהיא מקבלת מהשמש, נמצאת אומר שכל כך גדול כח המקבל עד שלפעמים האור מתראה רק על ידו וזה בזמן שהמשפיע מתעלם ואינו מאיר, מ"מ אפשר שבכל זאת יתראה האור דוקא על ידי המקבל, וכמו בזמן שקיעת החמה, שהוא זמן שאין השמש נראית על הארץ, ואין מגיע זיו אורה ליושבי הארץ, אעפ"כ על ידי הלבנה שהיא מעמדת עצמה לקבל מן החמה על ידה מאיר אור השמש על הארץ.

26. שמות רבה (וילנא) פרשת בא פרשה טו

ולכן מסר הקדוש ברוך הוא סוד הלבנה לישראל שיהיו הם מונים בה והעובדי כוכבים מונין לחמה, לומר מה חמה אינה אלא ביום כך אין מושלים אלא בעולם הזה, ומה החמה היא של אש כך הם עתידין לידון בה שנאמר (מלאכי ג) כי הנה היום בא בוער כתנור, וכשם שהלבנה נראית ביום ובלילה כך ישראל מושלים בעולם הזה ובעולם הבא, וכשם שהלבנה היא של אור כך ישראל נוחלין האור

27. שפת אמת ויקרא פרשת החודש

וזה ענין בני ישראל ג"כ שעבודתם למצוא בעוה"ז שהוא חושך ולילה הארות התורה שנברא על ידה כל הבריאה.

28. עבודת אברהם שם עמוד שי

אבל בלילות והוא זמן ההסתדר שהנראה לעינים הוא ההיפך הגמור מאלקותו, ואין העין רואה, ואין הלב מבין, איה חסדיו, איה נוראותיו, הנה לעת כזאת אי אפשר להאיר רק בכוחה של האמונה, וענינה להאמין באמונה שלימה כי לא עזב חסדו מן הארץ, וכאז כן עתה היתה באמונה אתו ....

באור מצוות השאלת כלים מהמצרים

29. שמות פרק ג, כ-כב

(כ) וְשָׁלוּחַתִּי אֶת יָדִי וְהִכִּיתִי אֶת מִצְרַיִם בְּכָל נִפְלְאוֹתַי אֲשֶׁר אֲעִשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאֹזְרִי כֵן יִשְׁלַחוּ אֶתְכֶם: (כא) וְנָתַתִּי אֶת זֶן הָעַם הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וְהָיָה כִּי תִלְכּוּן לֹא תִלְכוּ רִיקָם: (כב) וְשָׁאַלְהָ אֵשֶׁה מִשְׁכַּנְתָּהּ וּמִזֶּרֶת בֵּיתָה כְּלִי כֶסֶף וְכִלֵּי זָהָב וְשִׁמְלוֹת וְשִׁמְתֶם עַל בְּנֵיכֶם וְעַל בְּנֹתֵיכֶם וְנִצַּלְתֶם אֶת מִצְרַיִם:

17. שמות פרק י פסוק י

וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יְהִי כֵן ה' עִמָּכֶם כְּאֲשֶׁר אִשְׁלַחוּ אֶתְכֶם וְאֶת טַפְכֶם רְאוּ כִּי רָעָה נִגְדָר בְּנֵיכֶם: רש"י

ומדקס אגדה שמעתי כוכב אחד יש ששמו רעה. אמר להם פרעה רואה אני צאיטונגינות שלי אותו כוכב עולה לקראתכם במדבר, והוא סימן דס והריגה וכשחטאו ישראל בעגל ופקק הקדוש ברוך הוא להרגם אמר משה בתפלתו (שמות לז יג) למה יאמרו מלכים לאמר ברעה הולאם, זו היא שאמר להם ראו כי רעה נגד פניכם, מיד (שם יד) ויחנס ה' על הרעה והפך את הדס לזס מילה

18. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קנו עמוד א

האי מאן דבמאדים יהי גבר אשיר דמא. אמר רב אשי: אי אומנא, אי נבנא, אי טבאה, אי מוהלא.

19. כלי יקר שמות פרק י פסוק י

וטעמו של דבר לפי שאין הקדוש ברוך הוא משדד המערכה מכל וכל כי אם זה הדבר אשר יעשה ה' ליראי ה' וחושבי שמו שבזמן שיש במערכה הוראת איזה דבר רע אזי הקדוש ברוך הוא מסבב פני המערכה אל דבר אחר בדומה לו, באופן ששומר מצוה לא ידע דבר רע, ומשפט המערכה יתקיים על כל פנים

המסר שבמכת חושך

20. שמות פרק י פסוק כא

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה נִטְהַר יְדָךְ עַל הַשָּׁמַיִם וְהָיָה זִשְׁפָךְ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם: וַיְמַשֵׁחַ זִשְׁפָךְ: רש"י

ולמה הביא עליהם חשך, שהיו בישראל צאותו הדור קשים, ולא היו רוצים ללכת, ומתו בשלש ימי אפלה כדי שלא יראו מלכים במפלתם ויאמרו אף הן לוקין כמונו. ועוד שחפץ ישראל וראו את כליהם, וכשלאו והיו שאלין מהו והיו אומרים אין צינינו כלום אומר לו אני ראייתו ציניתך ובמקום פלוני הוא:

21. שמות רבה (וילנא) פרשת בא פרשה יד

ויט משה את ידו על השמים ויהי חשך אפילה ... ר' יהודה ב"ר אמר במה הרשעים מתכסים בגיהנם בחשך,

22. יחי ראובן שמות עמוד רנז

לכאורה יש להבין, מדוע מכנים הרשעים בתואר "חשך"? מתאים יותר לומר עליהם "עבריניים" או "פורקי עול", אבל מה שייכות יש להם לחושך? אלא שבחושך בן אדם לא רואה את המציאות הקיימת, יכול להיות שיהיו מונחים על השולחן, מול עיניו, מיליון דולר ששלט גדול מתנוסט מעליהם: "הפקר! כל הרוצה ליטול יבוא ויטול!" והאדם עומד סמוך להם ולא רואה אותם. כך בדיוק מסתובבים הרשעים כאן בעולם. הם אינם רואים ואינם יודעים לשם מה הם באו לכאן, מה התפקיד שלהם בעולם, מה תכלית החיים, מה צריך לעשות, לאן הולכים אחרי שיוצאים מכאן. מסלול חייהם נע סביב "אכול ושתו כי מחר נמות", ואינם פותחים את עיניהם לראות ולדעת את חובתם האמתית בעולם.

המסר שבמצוות קידוש החודש

23. תלמוד בבלי מסכת חולין דף ס עמוד ב

רבי שמעון בן פזי רמי, כתיב: ויעש אלקים את שני המאורות הגדולים וכתיב: את המאור הגדול ואת המאור הקטן אמרה ירח לפני הקדוש ברוך הוא: רבש"ע, אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד? אמר לה: לכי ומעטי את עצמך! תלמוד בבלי מסכת אמרה לפניו: רבש"ע, הואיל ואמרת לפניך דבר הגון, אמעטי את עצמי? ... אמר הקדוש ברוך הוא: הביאו כפרה עלי שמעטתי את הירח! והיינו דאמר ר"ש בן לקיש: מה נשתנה שיער של ראש חדש שנאמר בו לה' - אמר הקדוש ברוך הוא: שיער זה יהא כפרה על שמעטתי את הירח.

30. שיג ושיח חלק א עמוד 166

מה מטרת השאיילה הבהולה הזו של כלי הכסף והזהב? בני"י מיהרו לברוח, והמצרים המבוהלים הזדרזו כל כך לשלח אותם, עד שלא היה זמן לבצק לתפוח. מדוע, בתוך כל המהומה, התעקש הקב"ה שבני"י יבקשו מהמצרים את מתנות הפרידה הללו? ומי צריך אותן? ... השתוממתנו תחריף אם נזכור מה בעצם עשו בני"י בזהב הזה, הם השתמשו בו לבניית עגל הזה, חטאם הקשה מנשוא!

31. דברים פרק טו, יב-טו

(יב) כי ימכר קָךְ אֲזוּיָךְ הָעֶבְרִי אוּ הָעֶבְרִיָּה וְעָבְדָךְ שֵׁשׁ עָנָיִם וּבִשְׁנֵיהֶם הַשְּׂבִיעִית תִּשְׁקֹזְנֻהוּ זֶפְשֵׁי מַעֲבָדְךָ: (יג) וְכִי תִשְׁקֹזְנֻהוּ זֶפְשֵׁי מַעֲבָדְךָ לֹא תִשְׁקֹזְנֻהוּ רִיקָם: (יד) הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ מִצֹּאֲנֹהּ וּמִגִּרְנֹהּ וּמִיְקָבֶה אֲשֶׁר בָּרָכָה ה' אֱלֹהֶיךָ תִתֵּן לוֹ: (טו) וְזָכַרְתָּ כִּי עָבַד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּפְדֶּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ עַל כֵּן אֲנִי מִצְוֶךָ אֶת הַדְּבָר הַזֶּה הַיּוֹם:

32. שיג ושיח שם עמוד 167

רק לקראת סוף חמשת חומשי תורה, באמצע חומש דברים נותן לנו הכתוב כלים להבנת הדבר בדיעבד..... שימו לב לקישור ליציאת מצרים, ולביטוי "לא תשלחנו ריקם" המהדהד את "לא תלכו ריקם" ממעמד הסנה..... במצווה הקצרה הזו טמונה תובנה עמוקה מאד על מהותה של החברה החופשית. עם שהשנאה מניעה אותו איננו חופשי ואיננו יכול להיות חופשי. לו המשיך עם ישראל לסחוב שק של שנאה ושל תשוקת נקם, היה אפשר לומר שהעם יצא ממצרים, אך לא שמצרים יצאה ממנו. היא היתה מוסיפה לרדות בהם, לכבול אותם בשלשלאות זעם הקשות כשלשלאות של ברזל. כדי להיות חופשיים מוכרחים להשתחרר מהשנאה.....

היא מצוות החודש וגם במצווה זו החושך הוא מרכיב עיקרי, גם כאן עלינו לשאול מה הסוד שמסתתר מאחורי החושך.

סיכום

פרשת בא - ארבה חושך ומצוות קידוש החודש ומה שביניהם...

1 – בפרשת וארא הזכירו שבע מכות ובפרשתנו עוד שלוש מכות. חלוקה זו אינה מקרית. בשונה מרוב המכות בפרשת וארא שם פרעה חוזר בו מחמת שהוא מכביד את לב עצמו – "ויחזק לב פרעה ולא שמע אלהים", במכות שבפרשת בא נאמר "ויחזק ה' את לב פרעה". הרשב"ם העיר שבכל המכות עד מכת ארבה לא מצינו שהודיע הקב"ה למשה שחזק את לב פרעה. הודעה זו למשה באה ללמד על יחס מיוחד שיש למכות האלו ועלינו לברר מדוע.

2-3 – בפתיחה לשלושת המכות נאמר "ולמען תספר באזני בן ובן בןך את אשר התעללתי במצרים ואת אתתי אשר שמתים במ וידעתם כי אני ה'". רש"י מפרש שאין לפרש "התעללתי" מלשון מעללים, אלא מלשון "שחקתי". שואל ה'יחי ראובן' מה הענין של "שחקתי" הלא המצרים קיבלו מכות משום הבטחת הקב"ה "וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי", ואם כן לשם מה צריך גם לצחוק מהם? משאלת ה'יחי ראובן' מתבאר שהמילה "התעללתי" אינה מוסבת על כל המכות אלא רק על שלוש המכות האחרונות, כלומר, עד מכת ארבה היו המכות בבחינת "ואת הגוי אשר יעבדו דן אנכי", אך ממכת ארבה היו המכות בבחינת "התעללתי", כלומר שחקתי. עלינו לברר מה משמעות המשחק ולשם מה צריך לשחק במצרים ולא מסתפקים בהענשתם בלבד. (בפשטות הלשון שחקתי אינו במובן של משחק אלא במובן של צחוק, אך בהמשך השיעור אנו ננסה להסיר את המילה שחקתי במשמעות של משחק)

4-7 – בין מכת הארבה למכת חושך יש מכנה משותף. הארבה עולה "על כל ארץ מצרים" כמות הארבה היתה כל כך גדולה עד ש"ויכס את עין כל הארץ ותחשך הארץ...". הא"ע מבאר שהארבה הבדיל בין השמש ובין הארץ "כי לעולם הארץ חושך היא".

לאחר מכת הארבה מגיעה מכת חושך. כשמה כן היא – "ויהי חושך על הארץ" כמובן שאין זה אותו חושך שהיה במכת הארבה, שהרי במכת חושך "לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו שלשת ימים". התרגום ביאר על המילה "וימש" שהוא לשון הסרה, רש"י תמה על פירושו, אך ה'כלי יקר' ביאר שהקב"ה הסיר את החושך ממקום מושב בני ישראל והעביר אותו למצרים ונמצא שלמצרים היה חושך כפול ממה שיש בכל לילה. החושך לא היה רק בלילה אלא היה רצוף שהרי האור הוסר ולא חזר עד שהמכה חדלה.

אנו רואים שגם במכת ארבה וגם במכת חושך החושך הוא בעל משמעות רבה, עלינו לברר האם יש קשר בין החושך שבמכת ארבה לחושך שבמכת חושך, או שמא מדובר ב"צירוף מקרים". בנוסף, מיד לאחר מכת חושך הקב"ה מצווה את משה על מכת בכורות, אך לפני שה' מביא את המכה בפועל יש מצווה מיוחדת, המצווה הראשונה בה הצטוו ישראל, מצוות החודש – "החודש הזה לכם ראש חדשים, ראשון הוא לכם לחדשי השנה". כשאנו מתבוננים במצווה הזו אנו רואים שוב התייחסות לחושך. רש"י מביא את המדרש שמשם התקשה איזה שיעור צריכה להיות הלבנה כדי שתהיה ראויה לקדש. הקב"ה הראה למשה באצבע את הלבנה ברקיע ואמר לו כזה ראה וקדש. שואל רש"י "כיצד הראה והלא לא היה מדבר עמו אלא ביום? אלא סמוך לשקיעת החמה נאמרה לו פרשה זו, והראה עם חשכה". המצווה הראשונה מיד אחרי מכת חושך

8-10 – לפני שנתחיל לענות על השאלות נשאל עוד שאלה אחד על מצוות קידוש החודש. במצווה זו אנו מוצאים כמה דברים ייחודיים שאין באף מצווה. ראשית הרמב"ן עומד על כך שמצווה זו היא המצווה הראשונה שצוה הקב"ה את ישראל ולכן בפסוק נאמר "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים", כי שאר המצוות שבתורה היו בהר סיני. בנוסף בגמרא סנהדרין אמר ר' יוחנן שכל המברך על החדש בזמנו כאלו מקבל פני שכינה. תמה בעל ה"עבודת אברהם" מה נשתנתה ברכת הלבנה מכל הברכות שדווקא היא נחשבת להקבלת פני שכינה".

לאחר שסיימנו לשאול את כל השאלות ננסה להתבונן בכל שלב מה עניינו של החושך ובסוף נחבר את כל השלבים לעקרונות אחד ובעז"ה נענה לנו על כל השאלות.

המסר שבמכת ארבה

11-16 – נחזור שוב להתבונן בפסוק המתאר את אשר אירע במכת ארבה – "ויכס את עין הארץ ותחשך הארץ...". ראינו שהא"ע ביאר שהארבה היה בכמות כל כך גדולה עד שהוא הבדיל בין השמש לארץ עד שהשפעת אור השמש על הארץ כמעט ולא היה ניכר. החזקוני מבאר שלא היה חושך גמור, אלא מצב של צל "ותחשך הארץ מרוב צל שהיה מציל". מה המשמעות של "צל"? בתהלים נאמר "ה' צלך על יד ימינך", במילים אחרות ה' הוא הצל שלנו. מה משמעות הדברים? ר' חיים מוולז'ין בספרו 'נפש החיים' מבאר שכמו שנטייית הצל של איזה דבר הוא מכונן כפי תנועות אותו הדבר להיכן שהוא נוטה, כלומר, כאשר אדם מזיז את היד ניתן לראות את הצל זז בהתאם לתנועת היד שלו, כך בדמיון מתחבר הבורא יתברך שמו לנטות העולמות כפי תנועות ונטיית מעשי האדם למטה. זו המשמעות של השם "אהיה-אשר אהיה", כלומר כמו שאתה תהיה איתי כך אני אהיה איתך. ר' חיים מביא מדרש "מה צלך אם אתה משחק לו הוא משחק לך, ואם אתה בוכה הוא בוכה כנגדך, ואם אתה מראה לו פנים זועמות או מוסברות, אף הוא נותן לך כך - אף הקב"ה ה' צלך, כשם שאתה הוה עמו הוא הוה עמך"

מדברי דוד המלך ובאורו של ר' חיים, אנו מבינים שצל הוא סוג של הופעה אלוקית, לפי כמות הצל ולפי דרך הופעת הצל אפשר לדעת כמה הקב"ה מופיע בחיים שלנו ובאיזה הנהגה הוא מנהיג אותנו. ככל שאדם יותר ישעבד עצמו לריבונו של עולם כך הצל שלו יהיה גדול יותר, ומשמעות הדבר שהקב"ה מופיע יותר בחייו. על פי הסבר זה ניתן להבין מדוע יהושע וכלב בנאומם המנוגד למרגלים אומרים לישראל "אך בה' אל תמרדו ואתם אל תיראו את עם הארץ כי לחמנו הם סר צלם מעליהם". רש"י במקום מפרש שהכוונה לצלו של מקום שסר מעליהם. יהושע וכלב מנסים לעורר את העם לכך שכיבוש הארץ מובטח להם משום שה' איתם. באומרים "סר צלם מעליהם" הם מחדדים את הטענה שההבדל האמיתי בין יושבי הארץ לבין עם ישראל היא האמונה הגמורה בה', משום כך הם אומרים להם "אך בה' אל תמרדו", הפחד להכנס לארץ נובע מכך שהעם הוציא את ה' מהתמונה. המרגלים מדדו את יחסי הכוחות כפי שהעין רואה, לא מתוך ראייה אמונית אלא מתוך ראייה ארצית. עשו חישוב של הכוחות והבינו שאין סיכוי.

לפני שאנו עוברים למכת חושך נסכם שהצל שבמכת ארבה כלל לא היה מכוון למצרים, אלא היה כאן מסר לעם ישראל שיתבוננו ויבינו שכל המציאות במצרים היא גזירה אלוהית וברגע שהקב"ה יחליט לשחרר את העם זה יקרה מיד!!! המסר אינו נכון רק לשהות מצרים אלא הוא הכנה ליציאה למדבר, הכנה להליכה בארץ לא זרועה, הליכה שללא האמונה אין כל סיכוי לשרוד אותה וכפי שאירע למרגלים.

המסר שבמכת חושך

20 – במכת חושך לא היה צל, אלא חושך!!! ההבדל בין צל לחושך הוא שצל הוא הראיה לכך שיש אור לעומת חושך שהוא ראייה לכך שאין אור. המכה היחידה שפגעה כל כך קשה בעם ישראל היתה מכת חושך וכפי שאומר רש"י שבמכה זו מתו רשעים שבישראל שלא רצו לצאת וכדי שלא יראו המצרים במפלתם ויאמרו אף הם לוקין כמונו הביא עליהם חושך. נמצא שכל מכת חושך כלל לא היתה בשביל המצרים אלא בשביל ישראל. וכפי ששואל רש"י "ולמה הביא עליהם חושך?" ומשיב כדי שהמצרים לא יראו במפלתם של רשעי ישראל. בשום מכה רש"י לא שאל את השאלה הזו, משום שהיה ברור שהמכה מגיעה למצרים במידה כנגד מידה, רק במכת חושך התקשה רש"י מדוע באה מכה זו והשיב שמכה זו באה בשביל ישראל. כאשר יהודי ראה את הצל שבמכת ארבה ולא הבין את הרמז לכך שעליו להאמין אמונה שלמה בבורא והוא בחר להשאר במצרים, הרי שכל המציאות שלו היא מציאות של חושך ואין לו זכות קיום ובטח שאין לו את הזכות להיגאל. להיות יהודי מאמין זה לא פשוט, ידוע שרק חמישית מבני"י יוצאים ממצרים, כל השאר מתו במכת חושך, מספר אדיר של אנשים, אבל כדי לבנות את העם בצורה נכונה, כדי שהגאולה תהיה שלמה אי אפשר לקחת את אלו שאינם מאמינים. נמצא שמכת חושך היא תוצאה ישירה של אלו שלא התעוררו במכת ארבה

21-22 – במדרש מובא בשם ר' יהודה שהרשעים בגיהנם מתכסים בחושך. שואל ה'יחי ראובן מה השייכות של הרשעים לחושך? אלא שבחושך בן אדם לא רואה את המציאות הקיימת, יכול להיות שיהיו מונחים על השולחן, מול עיניו, מיליון דולר ששלט גדול מתנוסס מעליהם: "הפקר! כל הרוצה ליטול יבוא ויטול!" והאדם עומד סמוך להם ולא רואה אותם. כך בדיוק מסתובבים הרשעים כאן בעולם. הם אינם רואים ואינם יודעים לשם מה הם באו לכאן, מה התפקיד שלהם בעולם, מה תכלית החיים, מה צריך לעשות, לאן הולכים אחרי שיוצאים מכאן. מסלול חיייהם נע סביב "אכול ושתו כי מחר נמות", ואינם פותחים את עיניהם לראות ולדעת את חובתם האמתית בעולם.

כולנו הולכים, כולנו פועלים וכולנו עושים, אך השאלה האם אנו פועלים באפיקים הנכונים. אדם יכול להיות עסוק 24 ש', אבל הוא הולך בחושך, יש לו שלט גדול שמראה לו להיכן עליו ללכת, אבל הוא בוחר ללכת לכיוון אחר משום שהוא לא ראה את השלט. אדם יכול לחיות במסגרת דתית אבל השאלה היא לא מה המסגרת אלא מה התמונה שבתוך המסגרת... בחיים אדם צריך לשאול את עצמו מה ה' רוצה ממני. זה הדבר היחיד שאמור לעניין אותנו!! כך לא הולכים בחושך!! בטל רצונך מפני רצונך, יש את הרצון שלנו ויש את הרצון האלוהי וכשהם מתנגשים חז"ל אומרים אמירה מאד ברורה תבטל את רצונך מפני רצוננו!!

אילו היו מסתכלים בעיניים אמוניות היו מתחברים לאמירה "עלה נעלה וירשנו אותה" בלי חשבונות ובלי היסוסים, עולים כי ה' ציווה!!!

הרמב"ן מפרש שיתכן שהכתוב ירמוז על מה שנודע בליל הושענא רבה שמי שלא יראה את הצל של ראשו סימן הוא שנגזרה עליו מיתה. דברי הרמב"ן נפסקו ברמ"א, אך הרמ"א סיים שיש מי שאומר שאין לדקדק בכל זה כי רבים אינם מבינים את הענין על בוריו ואז בא הרמ"א ומביא את ההמלצה שלו: "יותר טוב להיות תמים ולא לחקור אחר עתידות". בפשטות הרמ"א בא לומר שאין להתעסק בכל המיסטיקות, אך ניתן לומר שהרמ"א בא לומר שכאשר אדם הוא תמים עם ה' הרי שודאי הצל שלו יהיה שלם ואין לו מה לדאוג כלל...

17-19 – לאחר שמשה מתרה בפרעה על מכת הארבה פרעה משיב "יהי כן ה' עמכם כאשר אשלח אתכם ואת טפכם ראו כי רעה נגד פניכם. לא כן לכו נא הגברים ועבדו את ה' כי אותה אתם מבקשים". פרעה מסרב לשלוח את הטף בטענה שהיציאה תסכן את הטף (כמובן שפרעה לא דאג לטף של ישראל, אלא דאגתו היתה על כך שהוא מאבד כוח אדם לעבודה). רש"י מביא מדרש שפרעה ראה באצטגנינות שלו כוכב ששמו רעה עולה לקראתם במדבר והוא סימן דם והריגה. ובשעה שחטאו ישראל בעגל וביקש הקב"ה להורגם אמר משה "למה יאמרו מצרים **ברעה** הוציאם", כלומר שכביכול תהיה הוכחה לפורענות שראה פרעה ומיד "וינחם ה' על הרעה, והפך את הדם לדם מילה.

אדם שמתהלך באמונה לא מפחד מהמזלות, סוף סוף לא המזלות מחליטים, אלא הקב"ה מחליט. כאשר אדם שם את בטחונו במזל, באמת כפי מה שנקבע במזל כך יהיה, אך כאשר אדם מרומם את המבט למבט אמוני בריבונו של עולם הוא מטפס מעל המזלות והכל יכול להשתנות.

המזל הוא כוח שאין להתעלם ממנו, פעמים שהוא מלמד על הנטייה של האדם וכפי שמובא בגמרא שהנולד במזל מאדים יהיה שופך דמים, רב אשי מיד מבאר שאפשר שיהיה גנב, מקיז דם, שוחט או מוהל. מסביר הכלי יקר שאין הקדוש ברוך הוא משדד המערכה מכל וכל כי אם זה הדבר אשר יעשה ה' **ליראי ה' וחושבי שמו** שבזמן שיש במערכה הוראת איזה דבר רע אזי הקדוש ברוך הוא מסבב פני המערכה אל דבר אחר בדומה לו, באופן ששומר מצוה לא ידע דבר רע, ומשפט המערכה יתקיים על כל פנים.

מדברי רב אשי ומביאורו של הכלי יקר אנו למדים יסוד גדול. כל אדם נולד עם נטייה מסוימת. פעמים רבות אדם מרגיש שהוא "נדפק", יש לו מום מולד ואין מה לעשות עם זה. אך ההסתכלות הזו אינה נכונה, כאשר אדם בא עם מבט אמוני הוא מבין שאם הקב"ה טבע בו את הנטייה הזו סימן שזה מה שהקב"ה רוצה ממנו וכל שעליו לעשות זה לקחת את הנטייה ולנתב אותה למקומות ולאפיקים נכונים. נביא דוגמא, אדם שנולד עם נטייה ל"תחמנות" יכול ללכת להיות עורך דין בארגון 'חננו'. אדם שנולד עם נטייה לגאווה ינתב את הכוח הזה ל"ויגבה לבו בדרכי ה'", אדם שנולד עם נטייה להפרקטיביות ילך ויעסוק בדברים שדורשים הרבה אנרגיה וכן על זו הדרך.

המסר שבמצוות קידוש החודש

הזדרזו כל כך לשלח אותם, עד שלא היה זמן לבצק לתפוח. מדוע, בתוך כל המהומה, התעקש הקב"ה שבנ"י יבקשו מהמצרים את מתנות הפרידה הללו? ומי צריך אותן? ... השתוממתנו תחריף אם נזכור מה בעצם עשו בני"ז בזה הזר, הם השתמשו בו לבניית עגל הזה, חטאם הקשה מנשוא! את התשובה אנו מוצאים בפסוקים המדברים על שחרור עבדים – "וכי תשלחנו חפשי מעמך לא תשלחנו ריקם ...". אומר הרב זקס שימו לב לקישור ליציאת מצרים, ולביטוי "לא תשלחנו ריקם" המהדהד את "לא תלכו ריקם" ממעמד הסנה.... במצווה הקצרה הזו טמונה תובנה עמוקה מאד על מהותה של החברה החופשית. עם שהשנאה מניעה אותו איננו חופשי ואיננו יכול להיות חופשי. לו המשיך עם ישראל לסחוב שק של שנאה ושל תשוקת נקם, היה אפשר לומר שהעם יצא ממצרים, אך לא שמצרים יצאה ממנו. היא היתה מוסיפה לרדות בהם, לכבול אותם בשלשלאות זעם הקשות כשלשלאות של ברזל. כדי להיות חופשיים מוכרחים להשתחרר מהשנאה....

ננסה לחדד את הדברים מעט. אם היינו אומרים "תשכחו ממה שהנאצים עשו לעם היהודי, מה שהיה היה ועכשיו צריך להמשיך הלאה", נראה לי שרבים מאתנו היו מתקוממים, לכן אנו צריכים לעשות חלוקה בין זכרון לבין שנאה, לזכור זה טוב כל זמן שהזכרון לא תוקע אותי בחיים. אדם שמלא בשנאה וכעסים לא באמת משתחרר ממי שהוא שונא וממי שהוא כועס עליו, אי השחרור תוקע אותו בחיים. יש זוגות גרושים שמשקיעים את כל זמנם ב"לדפוק" את הצד השני ובמעקבים אחרי הצד השני, חיייהם אינם חיים!! אדם שעובד במקום עבודה ואחד העובדים פגע בו, אם הוא ישמור טינה בלב יהיה לו קשה מאד לתפקד בצורה ראויה באותו מקום עבודה. השחרור מהשנאה ומהכעסים אין משמעותם ללמד זכות אלא להתנתק כדי להמשיך הלאה.

כאשר אדם ממשיך לשנוא ולכעוס הוא מנתק את המאורע מאלוקים, לעומת זאת כאשר אדם מצליח להתנתק רגשית, בתוך תוכו הוא חי את האמירה שהכל מה' ואם הכל מה' מה לי לשנוא. הקב"ה ברא את עם ישראל ויחד איתם הוא ברא עוד הרבה עמים שמטרתם לקדם את עם ישראל לאביהם שבשמים, לפעמים הקירוב היא בדרך קשה ולפעמים בדרך נעימה. בעולם הזה יש הרבה שחקנים. כאשר ילדים משחקים בחיילים מפלסטיק, אומנם במהלך המשחק הם יעשו הכל כדי לא להפסיד, אבל לאחר שהמשחק נגמר הם לא ישמרו טינה לאף חייל צעצוע, כך עלינו להסתכל על העולם ולהבין שיש כאן הרבה שחקנים, בתוך הקושי והשעבוד עלינו לעשות הכל כדי להיחלץ, אבל לאחר מכן כשאין לשנאה שום נפק"מ חיובית אל לנו להתעסק עם רגשות שליליים, לא מתוך חמלה על הפוגע אלא מתוך הבנה שההתעסקות עם הפוגע יותר משתפגע בפוגע תפגע בעיקר בנו!!! אולי בדרך דרוש אפשר לומר שהאמירה "אשר התעללתי במצרים" כלומר שחקתי, באה להחזיר בנו את ההבנה שאומות העולם הם בסה"כ חלק מהמשחק שמביא את עם ישראל למקומו הנכון והראוי.

חברים יקרים!

הצל שבמכת ארבה טמן בתוכו מסר סמוי שכל העולם הוא צלו של הקב"ה. ככל שהאדם "מפנה" מקום לריבונו של עולם, ההנהגה אתו תהיה בהתאם. במכת חושך מתו אלו שלא השכילו להפנים את המסר והעדיפו להשאיר את ריבונו של עולם מחוץ לחיים שלהם. מצוות קידוש החודש מחדשת לנו התורה שיש מצבים של חושך בהם כביכול הקב"ה יכול להשפיע מאורו רק על ידיו. למדרגה זו יכול להגיע רק אדם שמתקיים בו באופן מוחלט "ה' צלך". מצוות השאלת הכלים ממצרים באה כדי לנתק אותנו מהתלות הרגשית של השנאה שלא רק שלא מועילה אלא גם גורמת לנזק אדיר ולחוסר התקדמות. יהי רצון שנזכה להמליך עלינו את ה' ולהופיע מאורו בעולם גם במחשכים, מקומות בהם בלעדינו האור האלוקי כביכול לא יכול להיכנס. שבת שלום ומבורך!!!

23-28 – ידוע הדו שיח שהיה בין הלבנה לקב"ה. בתחילה היו שני המאורות גדולים ולאחר שהירח התלוננה איך יתכן ששני מלכים מולכים בכתר אחד אמר לה הקב"ה "לכי ומעטי את עצמך". הלבנה שאלה את ריבונו של עולם, הואיל ואמרתי דבר הגון, אמעיט את עצמי? הקב"ה שמע את דבריה והשיב לה: "הביאו כפרה עלי שמיעטתי את הירח", הכפרה היא קרבן ר"ח. יש הרבה קושיות על הדו שיח הזה, אחת התימות היא אם אמרה דבר הגון למה מיעט אותה הקב"ה, ואם לא אמרה דבר הגון למה צריך להביא כפרה? הרשב"א מסביר את דברי הגמרא באופן שונה ממה שמובן בפשט. דברי הרשב"א צריכים הבנה, אנו ניגע רק בנקודה אחת מדבריו. הרשב"א קובע נחרצות שתכונת הלבנה שהיא מקבלת מאור השמש היתה כבר בראשית הבריאה. השמש היא משפיע והלבנה מקבל. בעל עבודת אברהם עומד על נקודת יתרון מאד גדולה שיש ללבנה. יש מצבים שבהם השמש לא יכולה להאיר את הארץ, הצינור היחיד שלה להופעת האור הוא רק דרך הירח. במדרש מבואר שישראל מונים ללבנה ואומות העולם לחמה, מדוע? משום שישראל הם צינור להופעת ה' בעולם!!! "עם זו יצרתי לי תהלתי יספור", כביכול יש מקומות שהקב"ה צריך אותנו כדי ששמו יתפרסם בעולם. אומר השפ"א שזו כל העבודה של בני"ז בעולם הזה, לגלות בתוך החושך את הארת התורה, ואת הגילוי הזה הם מגלים כשהם בבחינת לבנה וכמו שכותב בעל עבודת אברהם שבלילות הוא זמן הסתר ומה שנראה לעיניים הוא ההפך הגמור מאלוקותו, אין העין רואה ואין הלב מבין איה חסדיו ונוראותיו ובזמן הזה אי אפשר להאיר אלא רק בכוחה של האמונה ועניין זו האמונה, להאמין באמונה שלימה כי לא עזב חסדו מן הארץ. את הגילוי הזה אנו מגלים כשאנו בבחינת לבנה, היהודי המאמין מקבל את האור האלוקי ומאיר אותו בתוך החושך, כביכול לאלוקים עצמו אין יכולת להאיר במקומות האלו וכל הארתו היא רק דרך אלו שמאמינים בו גם במצבים הקשים והבלתי נתפסים ואז שמו מתפרסם בעולם.

קעת אנו יכולים לסכם ולומר שמכת ארבה, בכך שהארבה הביא לצל על כל הארץ, טמנה בתוכה את המסר שעלינו להמליך את ה' על כל המציאות ולית אתר פנוי מינה. במכת חושך נענשו אלו שלא הבינו את המסר והעדיפו להשאר במצרים, אלו שבחרו להמשיך לחיות בחושך ולא להתחבר למהלך האלוקי. במצוות קידוש החודש חידדו לישראל שעל ידי המלכת ה' על כל החיים שלנו לא רק שאנו ממליכים את ה' אלא שאנו כביכול נותנים לקב"ה כוח להופיע את אורו בעולם. משום כך מצוות החודש היא המצווה הראשונה בתורה ומשום כך מי שמברך את החודש כאלו מקבל פני שכינה.

באור מצוות השאלת כלים במצרים

נותר לנו לברר מדוע נאמר "אשר התעללתי במצרים" כלומר שחקתי במצרים, מה העניין של שחקתי?

29-31 – במפגש של הקב"ה עם משה בסנה אומר הקב"ה למשה "ושלחתי את ידי והכיתי את מצרים ... ונתתי את חן העם הזה בעיני מצרים והיה כי תלכון לא תלכו ריקם. ושאלה אשה משכנתה....". הקב"ה לא סתם מבטיח שעם ישראל יצא ברכוש גדול אלא מבטיח שהשגת הרכוש יהיה מלווה בחן מיוחד. שואל הרב זקס מה מטרת השאלה הבהולה הזו של כלי הכסף והזהב? בני"ז מיהרו לברוח, והמצרים המבוהלים

